

Varga Endre

A barátság anatómiája két kötetben

Barátokról csak barátsággal lehet szólni. A magyar a lengyelről. Ahogy ezt Kovács István költő, író, történész teszi gimnazista korától kezdve, jó pár évtizede. A múlt század kilencvenes éveinek elején és az ezredfordulón diplomataként Varsóban, majd a krakkói magyar konzulátus vezetése idején, amikor arra is jutott ideje és energiája, hogy a Jagelló Egyetem Magyar Tanszékén a magyar történelem oktatásával maga is alakítsa, „művelje” ezt a barátságot.

Barátot választunk magunknak, mert barátot tudni magunk mellett jó dolog. A szomszédal már más a helyzet. Hiába akarom én, ha ő nem. Kettőn áll a vásár – mondja a magyar közmondás. Az élet velejárója és talán szüksége is. Kárpát-medencei létünk legszerencsésebb következménye, a tíz évszázados magyar-lengyel szomszédság, ami rövidesen jó barátsággá is alakult és tart immár 1100 éve. Trianon óta a földrajzi szomszédság megszűnt, majd 1939-ben kis időre újra visszajött a közös lengyel-magyar határ, de megmaradt a szellemi és lelki szomszédság. Ritka dolog ez a nemzetek történetében. Több szomszédunk se érti – nem tudják, vagy nem akarják megérteni, példát venni róla –, mert akkor jó szomszédként kellene viselkedni, nem nyelvtörvénnyel, magyarverésekkel kellene kimutatni, hogy ki az úr a háznál.

A barátság élő dolog, de ha nem ápolják, nem gyakorolják, nem írnak róla, nem létezővé, s lassan elfeledetté válik. Ezért (is) gondolta a szerző, hogy a magyar-lengyel barátságunk két kötetet szentelve (2008-ban és 2009-ben jelentek meg) gazdagítja a kapcsolatot. Ezek a Széphalom Könyvműhely kiadásában, Budapesten láttak napvilágot, „A barátság anatómiája” fő- és „Írások a magyar-lengyel kapcsolatokról és a lengyel kultúráról” alcímmel.

Lengyelország rövid, de alapos történelmi bemutatásával indul az első könyv, 2004-ig, amikor velünk együtt Lengyelország az Európai Unió tagjává vált. Megismerjük a Lengyel Himnuszt, a címer, a nemzeti lobogó történetét, az ország kitüntéseit, az állami-nemzeti ünnepeket és a lengyel történelem „szakrális szent” emlékhelyeit.

A kötet illusztrálja azt a magyar történelemben is ismert tényt, hogy sok évszázadon át az írók, költők vállalták önként magukra azt, amit a politika nem. Ez a lengyeleknél is hasonlóan történt. Ezt nevezhetnénk szellemi-lelki nemzetfenntartó tevékenységnek. Lengyelország 1795-ös harmadik felosztása után ezt a feladatot falusi papok, tanítók látták el; Galíciában a Jagelló Egyetem, Lembergben a János Kázmér Egyetem, Wilnóban a Báthory alapította egyetem tanárai-oktatói és kiművelt neveltjei lettek a lengyel hazafiság, tudomány, művészet és a nemzeti tudat ápolói, hordozói. És a lengyel romantika! – hogy csak a két óriást, Adam Mickiewiczet és Juliusz Słowackit említsem azok közül [hamvaik Krakkóban a királysírok között a Wawel székesegyház kriptáiban pihennek], akikről a szerző oly rokonszenvvel ír.

A második könyv huszadik századi barátságunknak, kapcsolatainknak állít emléket. A kulturális kapcsolatok területén Balassitól vezet végig bennünket – nem lenne neki Krakkóban emléktáblája Kovács professzor úr munkája nélkül – azokon a volt Árva vármegyei és szepességi magyar falvakon át, amelyek 1918-ban után kerültek Lengyelországhoz. Itt a magyar-lengyel folklór és népi kultúra oly szoros kölcsönhatásban állt egymással, hogy nyomai – igaz már halványulóban – máig fellelhetők. A magyarországi kereskedelmi út mentén fekvő minden dél-lengyelországi településen volt magyar utca (néhányban még ma is megvan). Számos magyar-lengyel vonatkozású emléktábla található Dél-Lengyelország városaiban, falvaiban, sőt, még székelykapu is lett! Erdélyiek faragta kopjafák és székelykapu áll Bem József szülővárosában, Tarnówbán, székelykapu Nowy Sączban (középkori magyar nevén Ószandecben), amelyet II. János Pál Pápa 1999-es, a városban tett zarándoka alkalmából a kolostor előtt állítottak fel. Kevesen tudták eddig, hogy a szczawnicai gyógyvíz elterjedését a XIX században, a lengyelek annak a Szalay Józsefnek köszönhetik, akinek emléktáblát épp Kovács professzor úr krakkói konzulátusa idejében állítottak. (Szalay nevét viselő utca és mellszobra már

korábban is volt a városkában, és mivel anyagilag is támogatta az 1872-ben I. Ferenc József engedélyével Krakkóban alapított Lengyel Tudományos Akadémiát, annak dísztermében, a Slawkowska utcában látható Szalay egész alakos olajfestménye.)

A II. világháború idején sok tízezer lengyel katona és polgári menekült kapott 1939-1944/45-ig védelmet és gondoskodást nálunk.

A második könyv sok egyéb dologról is szól. Báthory István erdélyi nagyfejedelemről és lengyel királyról, kit az egyik legnagyobb (és legsikeresebb) lengyel királynak tart a történetírás és a lengyel társadalom. Egyetemalapító is Wilnában (Vilnius – ma Litvánia fővárosa). Tud róla a lengyel társadalom, mert benne van a történelemkönyvekben, és nem csak egy mondatban. Aztán olvashatunk Katynról, amelynek kivizsgálásában a magyar Orsós professzor is részt vett. A katyni dokumentumokat a titkos lengyel futárok épp Magyarországon keresztül vitték Londonba, s az akkori magyar politikai vezetés volt az első – a lengyel mellett –, amely eredeti fényképfelvételeket látott a tragédiáról.

Minden egyes recenzió szubjektív, mert ha ugyanarról a könyvről mások is írnak, nem biztos, hogy ugyanazt emelik ki, ugyanarra helyezik a hangsúlyt. Ettől függetlenül vélem úgy, hogy a kötetek fontossága vitathatatlan. Amellett, hogy összefoglalja a csak szűk szakmai közönség előtt ismert tényeket, eseményeket, hozzáteszi legújabb kutatási eredményeit, eddig nem ismert tényeket, eseményeket, személyeket. A kötetek külön értéke: kellemes stílusa, könnyű olvashatósága s nem utolsósorban ismeretterjesztő jellege. Véleményem szerint hiánypótló művet fog tartani kezében az olvasó, aki ezt a két kötet elolvassa.

Sokaknak ajánlom, különösen: a keveset és egyre kevesebbet olvasó fiatalságnak, a magyar- és a történelemtanároknak, továbbá mindenkinek, akit egy kicsit is érdekel a magyar történelem. Hiszen történelmünknek szerves része a magyar-lengyel kapcsolatok léte, amelyet indokolt ismerni, ápolni, propagálni.

(Széphalom Könyvműhely, 2008., 2009.)

Colin Foster: Izé - GébArt - 2003

